

danske indstilling til kolonien indebar en strukturel svaghed, som slaverne var særdeles opmærksomme på og benyttede sig af, og som i sidste ende førte til opstanden på St. Croix i 1848 og afskaffelsen af slaveriet.

Hovedtanken er underbygget i bogens forholdsvis detaljerede gennemgang af slaveejerideologi, slavelove, slavekår, flugtmuligheder, fremvæksten af en frikulørt befolkning (og dennes adresse til kongen 1816), slaveuddannelse samt endelig slaveriets ophævelse. Hovedvægten i fremstillingen ligger på anden halvdel af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. Særlig interessant forekommer kapitlet om slaverne i byerne. Normalt hører man ikke meget om disse slaver, hvoriblandt der var forholdsvis mange kvinder (i forskellige servicefunktioner), hvoraf mange havde det noget bedre end plantageslaverne, og som ofte lå i direkte konkurrence på arbejdsmarkedet med de frikulørte.

For eksperter inden for forskningsområdet er der ikke så meget nyt at hente i bogen. Thi godt halvdelen af de tretten kapitler er optryk af tidligere publicerede artikler, medens et par kapitler gengiver konferencepapers, og tre er hidtil upublicerede manuskripter.

Et og andet kan naturligvis kritiseres med hensyn til Halls udvalg af litteratur og kilder. Men i det store og hele udgør hans bog et værdifuldt indlæg i debatten om slaverne. På visse områder, især kronologisk, supplerer den Karen Fog Olwigs »Cultural Adaptation and Resistance on St. John. Three Centuries of Afro-Caribbean Life« (University of Florida Press, 1985). Det er en god idé, at Aarhus Universitetsforlag distribuerer Neville Halls bog i Danmark.

Erik Gøbel

FINN GRANDT-NIELSEN: Danske billetter. Nødpengesedler 1807-16. Dansk Numismatisk Forening. Odense Bys Museer. Fynske studier 16. Odense 1993. 328 s., ill.

Krigen 1807-14 skabte periodevis stor mangel på skillemønt i Danmark. Det førte til lokale udstedelser af pengesedler, bl.a. fra fattigvæsenet og private handlende. I starten blev disse forbudt, og sedlerne krævet tilbagekaldt, men fra begyndelsen af 1809 blev de private udstedelser de facto tilladt, idet de af de centrale myndigheder karakteriseredes som grundet på en privat forening og uden lovmæssig kredit. De private sedler blev inddraget generelt 1816, skønt nogle først blev indløst flere år senere. Initiativet udgik fra private og lokale myndigheder, og centralmagtens accept var kun tøvende og fremtvunget af nødvendighed og egen magtesløshed. Der udfoldedes megen privat foretagsomhed i disse år, og f.eks. Odense Fattigvæsen lod opfindsomt sine private sedler cirkulere i et lukket kredsløb mellem sig selv, klienterne og udvalgte bagere og spækhøkere.

Alt dette fremgår af Finn Grandt-Nielsens store værk om danske nødpengesedler under Englandskrigene. Efter en kort indledning om den økonomiske baggrund, officielle udmøntninger og holdningen til manglen på skillemønt og den lokale/private udstedelse af sedler, kommer bogens egentlige ærinde, som er et topografisk ordnet katalog over alle kendte danske nødpenge, både de bevarede og de, der kendes fra samtidige optegnelser, bl.a. i aviser. Om hver

udstedelse er der et resumé af omstændighederne ved udstedelsen, samtidig omtale og korte biografier over de ialt 415 kendte udstedere. Alt er rigt illustreret, og man mærker, der er kælet for detaljerne. Skønt kataloget kun omfatter det egentlige Danmark, og Hertugdømmerne og Norge er summarisk behandlet på grundlag af anden litteratur, er der dog nedfældet et meget stort arbejde i dette værk, som tydeligvis er et labour of love.

Anmelderen skal gøre sin kritiske pligt og påpege en enkelt fejl (det er forkert i billedteksten til illustrationen på side 12 at kalde en enkelt træfning under Københavns belejring 1807 for Slaget på Reden), klage over et noget klodset engelsk resumé, og slutteligt fra bjerget påpege, at hele fænomenet lokal og privat seddeludstedelse behandles meget isoleret. Det er historikerens sædvanlige klage over numismatikernes arbejde, heraf kælenavnet nussemismatikere, men det har jo netop ikke været forfatterens hensigt at skrive en dansk økonomisk historie. Efter endt læsning kan man kun sige, han til fulde har opfyldt sit erklærede mål, nemlig at fremstille en smuk bog med et meget fyldestgørende katalog over de private sedler og deres udstedere under Englandskrigen.

Dan H. Andersen

JØRGEN FINK: *Butik og værksted. Erhvervslivet i stationsbyerne 1840-1940.* Selskabet for Stationsbyforskning, 1992. 326 s., ill.

Jeg hører til blandt de, som i efterhånden flere år har fulgt udgivelserne fra først Stationsbyprojektet under Statens humanistiske Forskningsråd, og senere fra Selskabet for Stationsbyforskning. Stationsbyprojektets og Stationsbyselskabets undersøgelser er uomtvisteligt af høj forskningsmæssig kvalitet, nationalt, regionalt og lokalhistorisk betragtet. En væsentlig anke mod disse undersøgelser er dog, at Stationsbyprojektet burde have brugt flere kræfter på at definere stationsbybegrebet mere systematisk og præcist, dels fordi stationsbyen faktisk var og er projektets egentlige forskningsobjekt, og dels fordi denne manglende definition til tider har fået noget nær bizarre konsekvenser for projektets undersøgelser. Denne mere præcise definition har man kort sagt ofte savnet i de senere års danske stationsbyforskning; uagtet der naturligvis er tale om en vanskelig opgave. På den ene side vil en for stram definition afskære visse lokaliteter fra at blive gjort til genstand for undersøgelse, mens på den anden side en for bred definition vil inddrage byer, der principielt intet har med stationsbyer at gøre. Særligt det sidste har vist sig at være tilfældet. En omfattende og målrettet historiografisk analyse af dansk stationsbyforskning, fra de tidligste bidrag i 1935 til og med Stationsbyprojektet og -selskabets publikationer, kunne bidrage til en mere præcis definition og afklaring af stationsbybegrebet, bl.a. ved at relatere de forskellige undersøgelser til hinanden. En sådan analyse er imidlertid endnu ikke publiceret.

Ud over publikationer som antologien »Stationsbyen. Rapport fra et seminar om stationsbyens historie 1840-1940« (1980), Vigand Dann Rasmussens »Nørre-jyske Jernbanebyer« (1981) og tidsskriftet »Nyt fra Stationsbyen« nr. 1-13 (1982-88), har Stationsbyprojektet og Selskabet for Stationsbyforskning indtil videre